

Kıbrıs'ta “İki Eşit Egemen Devlete” Dayalı Çözüm Önerisi Üzerine Bir Değerlendirme

Görkem Göktuna¹

Özet

Kıbrıs sorunu Avrupa coğrafyasını uzun zamandır meşgul eden bir meseledir. Belirli dönemlerde Kıbrıs sorununun çözümü için gerekli irade ortaya konulmuş olmasına rağmen, netice elde edilememiştir. Federal devlet önerisi ise, 1974 yılından beridir güncelliğini korumaktadır. Ne var ki, uzun süreden beridir görüşülen federasyon tezinin artık bir çıkmaza girdiği açık bir şekilde görülebilir. Federasyon teziyle ilgili görüşmelerin ucu açık ve amaçsız müzakerelere dönüşmüş olması, çözüm umutlarını zaman içerisinde köreltmıştır. Bu gerçek, Kıbrıs'ta çözüm konusunda tarafları farklı düşünce ve önerilere yöneltmektedir. İşte Cumhurbaşkanı Ersin Tatar tarafından savunulan ve Türkiye Cumhuriyeti yetkililerince de desteklenen iki devletli çözüm formülünün dayanağı budur. Çalışmamız kapsamında, Kıbrıs sorununa yeni bir bakış açısı getiren iki devletli çözüm önerisi ele alınacaktır.

GİRİŞ

Kıbrıs sorunu yaklaşık yarım asırdır süregelen ve Avrupa'nın merkezi sorunlarından biri haline gelmiş bir meseledir. Tarihsel geçmişi hayli uzun olan sorunun, belirli dönüm noktaları bulunmaktadır. Bunlardan biri de 16 Ağustos 1960 yılında ilan edilen ve Kıbrıslı Türk ve Rumları ortaklık çatısı altında buluşturan Kıbrıs Cumhuriyeti'dir. Kimilerine göre “*istenmeyen bebek*” olan Kıbrıs Cumhuriyeti, fiili ortaklık halini 1963 yılına kadar sürdürebilmiştir (Stelya, 2013: 98-103). 1963 yılında başlayan toplumsal çatışmalar, iki toplumu birbirinden uzaklaştırmıştır. Kıbrıs tarihi açısından diğer bir önemli dönem ise 1974 yılıdır. 20 Temmuz 1974'de Türkiye Cumhuriyeti, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmalarından² olan Garanti Antlaşma-

1 Dr. Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, gorkem.goktuna@neu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-277-1959

2 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Londra ve Zürih'te imzalanan iki farklı antlaşmayla kurulmuştur. Bu antlaşmalar aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmaları olarak da bilinir. İlgili antlaşmalar; 11 Şubat 1959 Zürih ve 19 Şubat 1959'da Londra'da İngiltere, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında imzalanmıştır. Zürih ve Londra antlaşmaları bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve yeni devletin anayasasını onaylayan metinlerdir. Zürih'te imzalanan antlaşmanın ekinde Garanti ve İttifak antlaşmaları da yer alır. Garanti Antlaşması Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan

sı'ndan doğan hakkını kullanarak adaya müdahalede bulunmuştur (Özersay, 2009: 7-31). Bu müdahale; bozulan anayasal düzen ve refahın tekrardan tesis edilmesi adına gerçekleştirilmiştir. Müdahalenin kısmen de olsa başarıya ulaştığını söyleyebiliriz. Zira müdahaleyle adadaki fiili çatışma dönemi sona ermiştir.

1963 yılı itibariyle sonlanan fiili ortaklık, 1974 yılından sonra daha da pekişmiş ve yerini adada iki farklı yönetim anlayışına bırakmıştır. Adadaki sıcak çatışmaların sona ermesiyle iki toplumun tekrardan aynı çatı altında yaşayabilmesi için çok sayıda girişim yapılmıştır. Çözüm adına yapılan çalışmalar tarihin her döneminde farklılık göstermektedir. Kıbrıs'ta iki toplumu tekrardan aynı ortaklık çatısı altında buluşturan en ciddi formül ise federasyon tezidir. Federasyon tezi, 1974 yılından 2020 yılına kadar adada yürütülen çözüm çalışmalarının yegane formülü olarak benimsenmiştir. 18 Ekim 2020 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Ersin Tatar'la birlikte, Kıbrıs Türk tarafınca federasyon modelinin artık adadaki çözüm girişimleri için bir seçenek olmadığı ifade edilmeye başlanmıştır. Kıbrıslı Türk lider federasyon yerine "*iki eşit egemen devletin*" kuracağı ortaklık modeline dayanan çözüm formülünü benimsediğini tüm dünyaya deklare etmiştir. Kıbrıs Türk tarafının benimsemiş olduğu yeni söylem, beraberinde birçok tartışmayı da getirmektedir. Çalışmamızda, Kıbrıs Türk tarafının ortaya koymuş olduğu iki eşit egemen devlet formülü hakkında hukuki açıdan bir değerlendirme sunulacaktır.

1. Kıbrıslı Türk ve Rumların Kıbrıs Sorunu Hakkında İdeal Çözüm Yaklaşımı

Adanın fiili olarak bölünmesinden sonra çözüm tartışmaları önem kazanmıştır. Toplumsal çatışmalarla beraber birbirinden uzaklaşan Kıbrıslı Türk ve Rumlar, çözüm noktasında da birbirlerinden ayrılmaktaydılar. Kıbrıslı Rumlar, kendileri için ideal çözümü "anavatan" Yunanistan ile birleşmeyi öngören ve Kıbrıs adasını Helen uygarlığının bir parçası yapacak "*enosis*" tezinde görmekteydiler (Kalelioğlu, 2008:108-212;Güven, 3-4) . Rumlar bu amaç uğruna 1963 yılında Akritas Planı'nı³ devreye sokmuş ve 1960 Anayasa'sın-

ve Türkiye arasında yeni kurulacak devletin anayasal düzenini koruma sorumluluğu çerçevesinde imzalanmıştır. İttifak Antlaşması ise Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında adadaki askeri ve savunma işbirliği konuları hakkında imza konulmuş bir metindir.

3 Akritas Planı; esas itibariyle sayıca Kıbrıslı Rumlardan daha az olan Kıbrıslı Türklerin eşit haklara sahip olmaması gerektiğini öngören bir çalışmadır. Bu planla beraber, sistematik bir şekilde Kıbrıslı Türklerin yönetim ve karar verme mekanizmalarındaki rolünün azaltılması hedeflenmiştir. Akritas Planı on üç maddeden oluşan bir anayasa değişikliği önerisidir. Anayasa değişiklikleriyle her ne kadar Kıbrıslı Türklerin haklarını törpülemek ve azınlık statüsüne getirmek hedeflenmiş olsa da, planın asli hedeflerinden birinin Enosis teziyle pararel olarak adanın zaman içerisinde Yunanistan'la birleşmesi olduğunu da unutmamak gerekir.

da planlanan değişikliklerle Kıbrıslı Türklere tanınan hakları geri almak ve azınlık statüsüne getirmek istemişlerdir (Akmaral, 2004). Fakat 1963 yılının aralık ayında başlayan şiddet sarmalının büyümesiyle plan başarısız olmuştur.

Öte yandan, Kıbrıslı Türklerin çözüm yaklaşımı konusunda Rumlardan bir farkı olmadığını söyleyebiliriz. Zira Rumlar gibi Türkler de uygun çözüm modelini yeni bir ortaklık çatısı altında düşlememekteydiler. Türkler için ideal çözüm; kuzey topraklarının “anavatan” Türkiye ile birleşmesini öngören “*taksim*” tezinden geçmekteydi (Albayrak, 259-263). Kıbrıslı Türkler taksim teziyle beraber kendilerini Türk yurdunun bir parçası kılmayı hedefliyordu. Şüphesiz, çözüm konusunda Kıbrıslı Türkleri Rumlardan ayıran önemli bir nokta bulunmaktaydı. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs adasıyla ilgili ideallerini şekillendirirken herhangi bir güvenlik kaygısı taşımazken, Türkler ise Rumlar karşısında sayıca az olması ve ekonomik yönden dezavantajlı konumda olmaları sebebiyle, taksim tezini güven içerisinde yaşam formasyonu üzerine de temellendirmişlerdir. Dolayısıyla, taksim önerisini salt Türk yurdu ile bütünleşme gibi duygusal değerler üzerinden okumak yeterli değildir. Bu girişim aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin huzur ve güven içerisinde yaşayabileceklerine inandıkları bir çözüm formülü olduğu da unutulmamalıdır.

1974 yılından sonra ise, hem Türk hem de Rum tezlerinin uygulamada karşılık bulamayacağı anlaşılmıştır. Adadaki etnik temelli ayrışma, Türkiye Cumhuriyeti’nin Garanti Antlaşması’ndan doğan yetkilerini kullanarak yaptığı müdahaleyle coğrafik açıdan da gerçekleşmiş ve Kıbrıslı Türkler adanın kuzeyine, Rumlar da güneyine yerleşmişlerdir. Tam da böylesi bir ortamda, her iki taraf adına “çaresizliği” temsil eden ve “zorunlu tercih” olarak nitelenen federal devlet önerisi ortaya atılmıştır. Federal devlet tezi, esasen ne Türkler ne de Rumlar tarafından arzu edilen bir model değildir. Kıbrıs’ta federal devlet çözüm modeli ilk kez 30 Kasım 1974 yılında gerçekleşen Atina Zirvesinde gündeme gelmiştir. Toplantı sonrası Rum ve Yunan yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda; coğrafi esasa dayalı federasyon modelinin kaçınılmaz olduğu belirtilmiş ve federasyon önerisinin Kıbrıs adasının gerçekleriyle örtüşen zorunlu bir tercih olduğu ifade edilmiştir (Kızılyürek ve Erhürman, 2009: 77-79).

2. Genel Olarak Federal Devlet

Federasyon kelimesinin kökeni Latince foedus sözcüğüne dayanır (Gözler, Genel Esaslar, 2012: 198). Kelime olarak birleşme anlamına gelen federal devlet, esas itibarıyla birden fazla oluşturucu birimin meydana getirdiği devlet yapılanmasıdır. Federal devlet, merkezi yapı ve federe birimler arasında planlı ve güvene dayalı bir iktidar paylaşımıdır (Gözler, Giriş, 2012: 66-67)

. Federasyonun temel felsefesi; oluşturucu birimlerin iktidarlarını muhafaza ederek, çoğulculuğa dayalı bir yapı ortaya çıkarmaktadır (Elazar, 1991: 5). Dolayısıyla, birbiriyle çatışan ve iktidar mücadelesi veren ortamlarda, federasyon esnek ve dinamik bir gelişim süreci sağlayan modeldir (King, 1982: 75). Zira federasyonla beraber iktidar bir taraftan merkezileştirilirken, diğer yandan da adem-i merkeziyete uygun olarak şekillenmiş olur (Galali, 2015: 8).

Federal devlet örgütlenmesi; merkezi yapı ve federe devletlerden meydana gelir. Federal devlet ulusal ve bölgesel ölçekli farklı birimlerden oluşan bir modeldir (Uygun, 2015: 258). Farklı örneklerde federal yapılar; "ulusal yönetim", "merkezi yönetim" veya "genel yönetim" olarak ifade edilir (Uygun, 2015: 258). Federe birimler ise "oluşturucu devlet", "kurucu devlet", "bölgesel yönetim", "kanton" veya "eyalet" olarak isimlendirilebilir (Aybay, 2017: 34). Federasyonlarda merkezi yönetimle federe devletler arasında yetkiler kesin bir şekilde ayrılır. Bu ayrım; bazen federal devlet anayasasında bazen de federe devletlerin anayasasında yapılabilir. Yetkilerin keskin sınırlarla belirlenmiş olması, her birimin bazı konularda tek başına ve kesin kararlar üretmesini sağlar (Lijphart, 1986: 25-31). Öte yandan, bazı konularda hem federal hem federe birimlerin yetki iddiası ortaya çıkabilir. Federal devletlerde, bu gibi yetki karmaşıklığı sorunlarını ortadan kaldırmak ve çözüme kavuşturmak için Yüksek Mahkeme veya Anayasa Mahkemesi adı verilen yüksek yargı organları bulunur (Aybay, 2017: 37). Bu yargı organları federal devletlerin sürdürülebilirliği açısından hayati öneme sahiptir.

Federal devlet çift anayasalı bir oluşumdur. Bir tarafta federal anayasa yer alırken, diğer yanda ise federe devletlerin anayasaları bulunur. Bu anayasalar arasında uyum ise esastır. Aksi takdirde, federal devlet yapılanmasının sürdürülebilir olması mümkün değildir. Federal devletin çift anayasalı olması demek; federe devletlerin özerk yasama, yürütme ve yargı organlarına da sahip olmasını ifade eder (Teziç, 2009: 134). Farklı bir ifadeyle, federe devletlerin ayrı bir tüzel kişiliğe haiz olduğunu söyleyebiliriz. Federal yapıların çift anayasalı olması, beraberinde çift meclisli bir modeli de getirmektedir. Genellikle bu meclislerin birinde federe devletler nüfusuna orantılı olarak temsiliyet sağlarken, diğerinde ise tüm birimler eşit sayıda temsil edilmektedir (Gözler, Genel Esaslar, 2012: 202).

Federal devletlerde çifte vatandaşlık söz konusudur. Yani bir kimse hem federal devletin hem de federe birimin vatandaşlığına sahip olabilir. Fakat federe devletler uluslararası hukuk bağlamında birer süje kabul edilmediğinden, esas olan federal devlet vatandaşlığıdır (Gözler, Genel Esaslar, 2012: 204-205). Federe devletler uluslararası hukuk açısından birer aktör olarak

görülme de, bazı istisnai durumlar vardır. Bu gibi durumlarda sadece kendilerini ilgilendiren ve yetki alanlarına giren konularda diğer devletlerle uluslararası antlaşma yapma yetkileri bulunur (Aybay, 2017: 37-38). Şüphesiz bu yetki istisnai nitelikte olup, uluslararası hukuk kapsamında asli unsur federal birimdir.

2.1. Kıbrıs'ta Federal Devlet

Federasyon tezi ilk olarak Türk tarafınca ortaya konmuş bir öneridir, Bu yönüyle federasyon bir Türk tezi olarak da bilinir (Kızılyürek, 2008: 267-268). Kıbrıs Türk tarafının önceliği her ne kadar taksim olsa da, bu idealin gerçekleşmeyeceği yönündeki bulgular, federasyon tezini kabul edilebilir bir öneri konumuna getirmiştir. Ne var ki, burada Kıbrıslı Türklerin tam anlamıyla federasyon tezini benimsediğini de söylemek doğru değildir. Tarih boyunca Kıbrıs Türk liderliğinin federal devlete nazaran konfederal devlet modeline daha yakın olduğu bilinen bir gerçektir. Türkler, öncelikli olarak ayrı ayrı oluşturulacak ve çalışacak iki yönetimin varlığı ve uzun vadede ortaya çıkacak iyimser ortamla beraber, bu yönetimlerin federal bir çatı altında buluşabileceğini önermekteydiler (Birand, 1979: 386). Nitekim Rauf Raif Denktaş'ın 2008 yılında Kıbrıs Postası Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında da, Türk tarafınca ortaya konan tüm önerilerin konfederal yapının mümkün olduğunu göstermek üzerine inşa edildiği açıkça ifade edilmiştir (Kızılyürek ve Erhürman, 2009: 89).

Öte yandan Kıbrıslı Rumlar ise, taksim ile federasyon tezleri arasında bir fark görmemektedirler. Bu nedenle, Kıbrıslı Rumların federasyon tezine olan yakınlığı, taksim teziyle aynıydı. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin müdahalesiyle birlikte değişen dengeler, Kıbrıslı Rumları tahayyüllerindeki merkezi yapısı güçlü üniter bir modeli savunmaktan uzaklaştırıp, coğrafi esasa dayalı federasyon tezini benimseye zorlamıştır. Tüm bu gerçekler ışığında, federasyon tezinin aslında hem Kıbrıslı Türkler hem de Kıbrıslı Rumlar için bir tercih olmaktan çok zorunluluk olduğu söylenebilir.

Görüldüğü üzere federasyon tezi Kıbrıslı Türk ve Rumların isteği ya da talebi üzerine temellendirilmiş bir çözüm modeli değildir. Her iki taraf için de fikirsel açıdan uzak olan bu öneri, şüphesiz ki belirli süreçler sonunda olgunlaşmış ve benimsenmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, müzakere masasında federasyon formülünü önemli bir parametre haline getiren antlaşmalar ve uluslararası hukuk çerçevesindeki gelişmeler ele alınacaktır.

2.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarında "Kıbrıs'ta Federal Devlet"

BM Güvenlik Konseyi, 1974 yılından sonra adadaki fiili durumu sona erdirecek ve ulaşılabilecek "ideal" çözüm modeli hakkında kararlar üretmiştir. Bir başka ifadeyle, Konsey tarafından yeni oluşturulacak ortak yapının karakteristik özelliklerini belirten de kararlar alındığını söyleyebiliriz. Kıbrıs konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin birden çok kararı bulunmaktadır. Fakat çalışma kapsamında, federasyon tezini somutlaştıran ve çözüm parametrelerinden biri olmasına katkı koyan 541, 550, 649, 716 ve 750 sayılı kararlar incelenecektir.

Güvenlik Konseyi kararları federasyon tezine uluslararası alanda meşru zemin sağlayan önemli enstrümanlardır. Bu kararlar, "*Birleşik Kıbrıs'm*" uluslararası hukuk çerçevesinde özne olabilmesinin asli koşulu olarak görülebilir. Bu bağlamda incelenecek ilk karar 18 Kasım 1983 tarihli 541 sayılı karardır (BM Güvenlik Konseyi "*Political and Security Questions, Section*", 1984). Kararın verilmiş tarihinden de anlaşılacağı üzere, ilgili karar Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı üzerine alınmıştır⁴. İlgili karar kapsamında Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden ayrılması üzüntü ile karşılanırken, KKTC'nin ilanı da hukuken geçersiz bir girişim olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kararda tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü ve egemenliğine de saygı duymaya çağırılmaktadır (Erhürman, 2012: 1).

541 sayılı karar ile BM Güvenlik Konseyi; adada var olan tek meşru yapının Kıbrıs Cumhuriyeti olduğunu ifade eder (Necatigil, 1986: 106). Bunun yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de uluslararası hukuk bağlamında geçersiz olduğunu ilan etmektedir (Tamçelik, 2013: 1251). KKTC'nin meşru bir yapı olarak tanınmaması gerektiği yönünde görüşlerin yer aldığı ve üslup olarak daha sert ifadelerle yer verilen diğer bir kararı ise, 11 Mayıs 1984 tarihli 550 sayılı (BMGK, "*Resolution 550*", 1984) karardır (Stephen, 1997: 77). İlgili karar, T.C. ile KKTC devletleri arasındaki büyükelçi teatisi eyleminin gerçekleşmesi neticesinde alınmıştır. Bu karar kapsamında da, KKTC'nin ilanının uygun bulunmadığı ve en kısa sürede geri alınması ge-

4 BM Güvenlik Konseyi'nin 541 sayılı kararında: "*İnci maddesinde; Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıslı Türk otoritelerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçasının ayrılmasına ilişkin kararının üzüntüyle karşılandığı,*

2'inci maddesinde; KKTC'yi ilan kararının hukuken geçersiz olduğu ve geri alınması gerektiği, 6'ncı maddesinde; tüm devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi çağırısı yapıldığı, 7'inci maddesinde; tüm devletlere Kıbrıs'ta "Kıbrıs Cumhuriyeti" dışındaki herhangi bir devleti tanımama çağırısı yapıldığı belirtilmektedir."

rektiği belirtilmiştir (Erhürman, 2012: s. 1). Ayrıca adadaki meşru yapının sadece Kıbrıs Cumhuriyeti olabileceği de bir kez daha teyit edilmektedir.

Öte yandan Güvenlik Konseyi'nin adadaki çözüme katkı koyan kararlara da imza attığı görülür. Bu kararlar Doruk Antlaşmaları çerçevesinde belirlenen prensiplerle örtüşecek niteliktedir. Konsey 1990 ve 1991 yıllarında iki önemli karar üretmiştir. Bu kararlardan ilki 12 Mart 1990 tarihli 649 sayılı karardır (BMGK, "*Resolution 649*",1990). Metinde 1977 ve 1979 tarihli Doruk Antlaşmaları çerçevesinde kabul edilen ilkeler, adada varılacak çözümün parametreleri olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, 11 Ekim 1991 tarihli 716 sayılı (BMGK, "*Resolution 716*",1991) kararda ise, 649 sayılı karar teyit edilerek, Kıbrıslı Türkler açısından önemli olan "*her iki toplumun siyasi eşitlik*" ilkesi de müzakere masasının asli unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir (Background on the The Cyprus Problem, 1991).

10 Nisan 1992 tarihli 750 sayılı (BMGK, "*Resolution 750*",1992) kararda müzakere masasına konu edilecek parametreler ilk kez doğrudan ifade edilmiştir (Erhürman, 2012: 3). Konseyin 750 sayılı kararını öncekilerden ayıran nokta ise, bu metinde Doruk Antlaşmalarına atıf yapılmaksızın karar üretilmiş olmasıdır (Erhürman, 2012: 3). Ayrıca bu kararla "*tek egemenlik (single sovereignty and international personality) ve tek vatandaşlık (single citizenship)*" da artık çözüm parametrelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Görüldüğü üzere BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar hem adadaki "ideal" çözüm formülünün şekillenmesine hem de liderler nezdinde yürütülecek müzakere sürecine doğrudan katkı sunacak niteliktedir.

2.3. Federal Çözüm İçin Kıbrıslı Türk ve Rum Liderlerin Katkı Koyduğu Gelişmeler

Federasyon tezi 1974 yılında Atina'da gerçekleştirilen görüşmelerden sonra nihai çözüm modeli olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Bu formülün Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasında müzakerelere konu edilecek bir olgu olarak ortaya çıkışı ise, ilk olarak 1977 ve 1979 yılında imzalanan Doruk Antlaşmaları'dır. İlk antlaşma Kıbrıslı Türk lider Rauf Raif Denктаş ile Kıbrıslı Rum lider Makarios arasında 12 Şubat 1977 yılında imzalanmıştır. İlgili antlaşmaya göre: "*Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız, bağılantısız ve iki toplumlu olmalıdır. Her toplumun yönetimi altındaki topraklar, ekonomik ve toprak verimliliği ile toprak mülkiyeti esasları ışığında görüşülmelidir. Dolaşma, yerleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi prensip meseleleri müzakereye açıktır. Bunların görüşülmesinde iki toplumlu federal sistem ve Türk Toplumunu yönünden doğabilecek güçlükler de dikkate alınacaktır. Federal hükümetin*

görev ve yetkileri, devletin birliği ve devletin iki toplumlu mahiyetini koruyacak şekilde olacaktır" (Yenidüzen, 2020).

Bu antlaşmayla beraber federasyon tezi Kıbrıslı Türk ve Rum liderler arasında çözüm zemini olarak kabul edilmiştir (Akgün, 2018: 91). Buna yanında, Makarios'un ölümünden sonra Denktaş ile Spiros Kyprianou arasında da 19 Mayıs 1979 tarihinde ikinci Doruk Antlaşması imzalanmıştır. 19 Mayıs tarihli antlaşma, bir öncekine göre daha detaylı olup, federasyon tezini somutlaştırmaktadır. İlgili antlaşmaya göre: *Toplumlararası görüşmeler 15 Haziran 1979'da yeniden başlayacaktır. Görüşmelerin temeli Denktaş-Makarios anlaşması ve BM'in Kıbrıs ile ilgili kararları olacaktır. Cumhuriyetin tüm yurttaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir. Görüşmeler tüm toprak ve anayasa konularını kapsayacaktır. Maraş'la ilgili bir anlaşmaya varılması halinde, diğer yörelerle ilgili anlaşma beklenmeden Maraş açılacaktır. Görüşmelerin sonucunu olumsuz şekilde etkileyecek hareketlerden kaçınılması ve iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan koşullara dönüşü kolaylaştırabilecek pratik önlemler alınmalıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti askerden arındırılacaktır. Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesi veya taksim ve ayrılmanın herhangi bir şekline karşı gereken garantiler olacaktır. Görüşmeler gecikmelerden kaçınılarak sürekli ve temelli bir şekilde sürdürülecektir. Toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da yapılacaktır"* (Yenidüzen, 2020).

Maddelerden de anlaşılacağı üzere Doruk Antlaşmalarıyla beraber federasyon tezi her iki taraf açısından da meşru bir zemin olarak teyit edilmiştir. Bu antlaşmaların diğer bir özelliği de federal yapının hangi ilkeler üzerine inşa edileceğini göstermesidir. Baktığımız zaman, 12 Şubat tarihli Doruk antlaşmasında oluşturulacak yapının *"bağımsız, bağlantısız ve iki toplumlu"* olacağı belirtilmektedir. Bir diğer maddesinde ise *"her toplumun yönetimi altındaki topraklar"* ifadesiyle, federal yapının coğrafi esaslara dayalı bir yapı olacağına atıf yapılmaktadır. Ayrıca federal yapının varlığını sürdürebilmesi adına iki toplumluluk ilkesinin de önemi vurgulanmıştır. 19 Mayıs tarihli antlaşmada ise Denktaş ve Makarios tarafından benimsenen ilkeler kabul edilmekte ve yeni antlaşmayla detaylandırılmaktadır. 1979 tarihli antlaşma ile oluşturulacak federal yapının askersiz bir yapı olacağı da kabul edilmiştir. Özellikle geçmişinde toplumlararası çatışmalar yer alan toplumların militarist duygulardan arınması, oluşturulacak ortaklığın güven ve iyi niyet üzerinden temellendirilmesi açısından önem arz eder. 1979 tarihli Doruk Antlaşmasını değerli kılan diğer bir husus da, federal yapının hiçbir koşulda bölünemeyeceği ve başka bir ülke ile birleşmenin mümkün olamayacağını

açıkça ifade edilmesidir. Diğer bir anlatımla, madde kapsamında açıkça takım ve enosis tezlerinin yasaklandığı görülür. Muhakkak ki iki toplumun ortak bir gelecek tahayyülü yaratabilmesi için ayrılıkçı fikirlerin engellenmesi gerekir. Bu minvalde, federal yapının 1977-79 antlaşmaları ile temellendirildiğini söylemek doğru olacaktır.

Federasyon tezini müzakere sürecinin asli unsuru kılan girişimler sadece Doruk Antlaşmalarından ibaret değildir. Antlaşmaların yanında yakın tarihli gelişmeler de mevcuttur. Bu gelişmelerden ilki 8 Temmuz sürecidir. 8 Temmuz 2006 tarihinde, Kıbrıslı Türk lider Mehmet Ali Talat ve Kıbrıslı Rum lider Tassos Papadopoulos, dönemin siyasi işlerden sorumlu Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Gambari huzurunda, yürütülecek müzakerelerin *“iki toplumlu, iki kesimli, siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon temelinde”* gerçekleşeceği yönünde bir belge imzalamışlardır (KKTC Dışişleri Bakanlığı, 2011). “Gambari süreci” olarak da bilinen gelişmeler, federal çözüm açısından kıymetlidir.

Bir başka önemli yakınlaşma ise, Kıbrıslı Türk lider M. Talat ile Kıbrıslı Rum lider Dimitris Hristofyas arasında varılan 23 Mayıs 2008 tarihli mutabakattır. Liderler, varılacak çözümün *“iki kesimli, iki toplumlu ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarında tanımlandığı şekliyle siyasi eşitlik temelinde bir federasyon kurulacağı ve bu ortaklığın tek uluslararası kimliğe sahip bir Federal Hükümeti’nin yanı sıra eşit statüye sahip bir Kıbrıs Türk Kurucu Devleti ile bir Kıbrıs Rum Kurucu Devleti’nin”* olacağı konusunda mutabık kalmışlardır. Ayrıca her iki lider, 1 Temmuz 2008 tarihli görüşme sonrasında *“tek vatandaşlık (single citizenship) ve tek egemenliğin (single sovereignty and international personality)”* de çözümün parametreleri arasında sayılacağını prensipte kabul ettiklerini açıklamışlardır.

Federasyon teziyle ilgili liderler nezdinde onay alan diğer bir belge ise, 11 Şubat 2014 tarihinde imzalanan “Ortak Deklarasyonu’dur” (Yenidüzen, 2014). Dönemin Kıbrıslı Türk lideri Derviş Eroğlu ile Kıbrıslı Rum lider Nicos Anastasiades arasında imzalanmış bir belgedir. Metin kapsamında varılacak çözümün ilgili Güvenlik Konseyi kararlarında ve Doruk Antlaşmalarında belirlendiği üzere, iki toplumlu, iki kesimli ve siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon zemininde olacağı bir kez daha teyit edilmiştir.

2015 yılında KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden federal çözüm destekçisi Mustafa Akıncı’nın zaferle çıkması, Kıbrıs’ta federal devlet modeline yönelik çözüm dinamiklerini hareketlendiren bir gelişmedir. Dönemin Kıbrıs Rum lideri Anastasiades’in de, 2004 yılında eş zamanlı olarak hem

Kıbrıslı Türk hem de Rumların halk oyuna sunulan Annan Planı'na⁵ onay vermiş olması ise, federal devlet yönündeki umutları artırmıştır. İşte böylesi bir ortamda, federal çözüm için adada yeni bir sürece girilmiştir. Akıncı ve Anastasiades dönemindeki önemli gelişmeler 2016 ve 2017 yıllarında yaşanmıştır. İlk olarak 2016 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinin Chardonne kasabasında dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun ve her iki toplum lideri öncülüğünde görüşmeler yürütülmüştür (Kıbrıs Gazetesi, 2016). Bu toplantı Mont Pelerin zirvesi olarak da nitelendirilir. Mont Pelerin görüşmelerinde, her iki toplum liderinin önceden vardığı mutabakata göre öncelikli olarak; mülkiyet, Avrupa Birliği ile ilişkiler, ekonomi, yönetim ve güç paylaşımı konuları ele alınmıştır. İlgili başlıklarda uzlaşma sağlanması halinde ise toprak, harita ve güvenlik ile garantiler meselesinin ele alınması kararlaştırılmıştır. Mont Pelerin görüşmeleri, Kıbrıs sorunuyla ilgili nihai sonuç elde etmekten ziyade, ileride tüm paydaşların katılacağı zirveye zemin hazırlama amacı taşımaktaydı.

Kıbrıs'ta federal çözüme yaklaşılacak en kritik süreç ise 2017 yılında İsviçre'de gerçekleştirilen Crans Montana zirvesidir (BBC News/Türkçe, 2021). Bu toplantıyla beraber, uzun bir süreden sonra ilk defa Kıbrıs'ta federal çözüm için tüm paydaşlar bir araya gelmiştir. Crans Montana toplantısına dönemin BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Kıbrıs Türk ve Rum lider yanında Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan ve İngiltere de dış işleri bakanları seviyesinde katılmıştır. Yaklaşık on gün süren görüşmeler, BM Genel Sekreteri'nin zirve sonucuyla ilgili yaptığı "*Kıbrıs'ta federal çözüm için tarihi bir fırsat kaçırılmıştır*" sözleriyle netice elde edilemeden tamamlanmıştır.

Mont Pelerin ve Crans Montana zirvelerinin sonuçsuz kalması, şüphesiz adadaki federal çözüm umutlarını olumsuz etkilemiştir. Federal devlet tezi- nin taraflar açısından canlı kalabilmesi için 2017 yılının haziran ayında BM Genel Sekreteri Guterres tarafından bir çerçeve metin hazırlanmıştır. İlgili belge altı maddeden oluşmakta olup, "*Guterres Belgesi*" olarak da isimlendirilmektedir (BM Genel Sekreteri Antonio Guterres Belgesi, 2017). Genel Sekreter tarafından hazırlanan belgede; federal çözüm formülü teyit edilirken; ayrıca Mont Pelerin ve Crans Montana zirvelerinde taraflar arasında keskin görüş ayrılığı bulunan konuların da giderilmesine katkı sunmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Guterres'in siyasi eşitlik, mülkiyet, toprak,

5 Annan Planı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan ve Kıbrıs adasının yeniden birleşmesini öngören bir plandır. Planla beraber kurulması hedeflenen devlet modeli federal yapıdır. "Birleşik Kıbrıs" federal devletini oluturacak unsurlar ise, BM Güvenlik Konseyi kararları ve toplum liderleri nezdinde kabul edilen belgeler üzerinden tanımlanmıştır Annan Planı, 2004 yılında eş zamanlı olarak Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum toplumlarının onayına sunulmuş ve Rumların planı reddetmesiyle başarısız olmuş bir girişimdir (Efeçil, 2003).

güvenlik, garantiler ve eşdeğer muamele başlıklarında somut ilkeler ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

25 Kasım 2019 tarihinde Almanya'nın Berlin şehrinde gerçekleştirilen görüşme ise liderler düzeyinde yürütülen ve federal devlet tezini tekrardan gündeme getirme amacı taşıyan son girişimdir (Kıbrıs Postası, 2021). BM'nin ev sahipliğinde yapılan toplantı Berlin Zirvesi olarak da bilinir. Bu zirveyle her ne kadar Mont Pelerin ve Crans Montana süreçleri ertesinde tarafların pozisyonları netleştirilmek istense de, dolaylı amacın federal çözüme yönelik oluşan negatif atmosferin giderilmesi olduğunu söyleyebiliriz. BM Genel Sekreteri Guterres'in zirve hakkında yaptığı açıklamalar ise, toplantının alışla gelen görüşmelerden bir farkı olmadığı ve önceki belgelerin teyit edilmesinden ibaret olduğunu göstermektedir (BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in Açıklamaları, 2019).

Akıncı ve Anastasiades önderliğinde yürütülen görüşmeler 2018 ve 2019 yıllarında Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arayışlarının hız kazanmasıyla yerini çözüm odaklı yaklaşımdan gerilim ve tehdit politikalarına bırakmıştır. Doğu Akdeniz'deki zenginlik olası bir federal çözüm için fırsat yaratabilecekken, reel politik tablo federal devlet modelinden her geçen gün uzaklaştığını gösterir. 2020 yılında gerçekleştirilen KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerini iki eşit egemen devletin varlığına dayanan formülü savunan Ersin Tatar'ın kazanmasıyla ise, Kıbrıs'ta federal çözüm gerçeğinin ciddi bir çıkmaza girdiğini söyleyebiliriz. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında, Kıbrıslı Türk lider Ersin Tatar tarafından ortaya konan iki eşit egemen devlete dayalı çözüm önerisi incelenecektir.

3. Kıbrıs'ta "İki Eşit Egemen Devlete" Dayalı Çözüm Önerisi

Kıbrıs sorunuyla ilgili görüşmeler yarım asır gibi bir süreden beridir devam etmektedir. Sorunun uzun yıllardır varlığını muhafaza etmesi ve müzakerelerden istenilen neticenin elde edilememesi, zaman zaman Kıbrıs sorunuyla ilgili farklı görüşlerin gündeme gelmesini beraberinde getirmektedir. Genellikle bu görüşler, kısır bir döngüye giren süreci canlandırma maksadıyla ortaya atılan fikirlerdir. Ersin Tatar da benzer gerekçelerden hareketle, 2020 yılında yapılan KKTC Cumhurbaşkanlığı seçiminde propagandasını federasyon karşıtı ilkeler üzerine temellendirmiş ve Kıbrıs'ta yeni bir yol olarak iki eşit egemen devlet statüsüne dayalı çözüm önerisini ifade etmiştir (Buruk ve Atay, 2021: 37-40). İlgili öneri, toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından destek görmesi sebebiyle Ersin Tatar iki türlü seçim sonucunda KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

İki eşit egemen devlet statüsüne dayalı çözüm önerisi salt Kıbrıs Türk tarafınca savunulan bir model değildir. İlgili öneri, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri tarafından da desteklenmektedir. Dolayısıyla, iki eşit egemen devlete dayalı çözüm önerisinin, Kıbrıs sorununa çözüm konusunda yeni bir bakış açısı getirdiğini söyleyebiliriz.

İki devletli çözüm önerisi; iki bağımsız devletin belirli konularda yapacağı işbirliğine dayanan bir modeldir. İlgili formül; esas itibarıyla iki ayrı devletin varlığını öngörür. Bu devletler iç işlerinde bağımsız ve asli otorite olarak kabul edilir. Çözüm hususunda ise sınırlı bir ortaklık söz konusudur. Farklı bir ifadeyle, bu devletlerin sadece belirli konularda sınırlı kalmak koşuluyla ortaklık çatısı altında buluşacağını söyleyebiliriz. İki devletli yaklaşım tam anlamıyla konfederal devlet unsurlarını taşıyan bir öneridir. Dolayısıyla, Er-sin Tatar öncülüğünde Kıbrıslı Türk tarafınca ortaya konan öneri konfederal devlete dayalı bir modeldir.

3.1. Genel Olarak Konfederal Devlet

Konfederasyon (staatenbund, konföderation, confederation) kelimesi Latince confœderatio sözcüğünden türemiş olup, Türkçe'de birleşik devlet veya devletler birliği olarak tanımlanır (Galali, 2015: 23). Konfederal devlette oluşturucu birim veya kurumlar, egemenliklerini muhafaza ederek, önceden belirlenmiş ve sınırlı sayıdaki menfaatlerini sağlamak amacıyla, bir antlaşma ile ortaklık kurmaktadır (Muratoğlu, 2014: 294). Tanımdan hareketle konfederal yapıların üç önemli unsuru ortaya çıkmaktadır. Bir yapının konfederasyon olarak nitelendirilebilmesi için, bu üç koşulu taşıması gerekir.

Konfederasyon kapsamında konfedere devletler gerek iç gerekse de dış ilişkilerde bağımsızlıklarını muhafaza ederler (Akipek, 1966: 100). Konfedere devletler tarafından oluşturulan konfederal birim, esas itibarıyla bir devlet olarak nitelendirilmez (Özçelik, 1985: 165; Gözler, Genel Esaslar, 2012: 191). Farklı bir ifadeyle konfederal devlet, ayrı bir tüzel kişiliğe sahip değildir (Özçelik, 1985: 165). Nitekim uluslararası hukuk kapsamında da konfederasyon bir devlet olarak kabul görmez (Teziç, 2009: 135). Bu bağlamda, konfederasyonun konfedere devletler üzerinde herhangi bir zorlayıcı etkisi bulunmamaktadır (Gözler, Genel Esaslar, 2012: 191). Konfederasyonun tek yetkili birimi diyet (diète) olarak isimlendirilen meclistir. Bu meclis konfedere devletlerin delegelerinden oluşmakta ve kararları bağlayıcı nitelikte değildir (Galali, 2015: 29). Meclis kararları için genellikle oybirliği aranırken, uygulama açısından ayrıca konfedere devletler tarafından da onaylanması gerekir (Gözler, Genel Esaslar, 2012: 192).

Konfederal devleti tanımlayan diğer bir unsur ise, önceden konfedere devletler tarafından belirlenmiş yetkilere sahip olmasıdır. Bir başka anlatımla, konfederasyon sınırlı yetkiye haiz bir yapı olarak tanımlanabilir. Konfedere devletler, esas itibarıyla egemenlik alanlarına müdahale etmeksizin, bazı konularda konfederasyon yapılanmasına yetki tanımaktadırlar (Teziç, 2009: 135). Genellikle bu konular; savunma, dış ilişkiler ve ekonomiyle ilgilidir. Önceden belirlenmiş konular hakkında konfederasyon tarafından ortak amaç doğrultusunda kararlar alınır. Konfedere devletlerin iradesi dışında konfederasyona bırakılan yetkilerin genişletilmesi söz konusu değildir.

Konfederasyon uluslararası bir antlaşmayla kurulur (Özçelik, 1985: 167). Bu anlaşma çerçevesinde konfederasyonun hangi konularda yetkili kılındığı açıkça ifade edilmektedir. Öte yandan, uluslararası nitelikteki antlaşma tarafların iradesi doğrultusunda yapıldığından, zaman içerisinde tarafların iradesinde herhangi bir değişiklik olması halinde de, pekala sonlandırılabilir (Özçelik, 1985: 167; Gözler, Genel Esaslar, 2012: 191). Diğer bir ifadeyle, konfedere devletlerin her daim ayrılma hakkının (right of secession) saklı olduğunu söyleyebiliriz.

3.2. Konfederal Devlete Dayalı Çözüm Önerisinin Gerekçeleri

Federasyon tezi uzun bir süreden beridir müzakere masasının asli unsurudur. Ne var ki, 1974 yılından günümüze kadar federasyon konusunda gerekli irade ortaya konamamıştır. Bu süre zarfında liderler değişmiş olsa da, federasyon tezine yönelik tutum açısından ciddi bir farklılık gözlenmemiştir. Belirli dönemlerde federasyon tezi her iki toplum lideri tarafından daha canlı tutulurken, belirli zamanlarda ise rafa kaldırılan bir formül olarak görülmüştür. İşte böylesi istikrasız bir süreçte, Tatar'ın, Türkiye Cumhuriyeti yetkilileriyle eşgüdümlü olarak ileri sürdüğü iki eşit egemen devlet formülü kıymetlidir. Bu öneri; esas itibarıyla siyasi bir tercihi yansıtır. Fakat ilgili çözüm modelinin ortaya çıkışını sağlayan bazı faktörlerin de bulunduğunu söylemeliyiz. Çalışmamızda bu dinamikler üçlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

İki devletli çözüm önerisinin ileri sürülmesindeki temel gerekçelerden biri federasyon tezinin kısır bir döngü yaratmış olmasıdır. Federasyon tezi 1974 yılından beri adada taraflar arasında görüşülmesine rağmen, gözle görülür ilerleme kaydedildiğini söylemek mümkün değildir. Öte yandan, 2004 yılında her iki toplumun onayına sunulan Annan Planı'na Türklerin "evet", Rumların ise "hayır" oyu ile karşılık vermesi de önemli bir gösterge olarak kabul edilir (Dinçer, 2019: 63). Zira, Annan Planı esas itibarıyla adada birleşik federal bir devlet kurulmasını öngören bir plandı. Bu bağlamda Rumların plana karşı olumsuz tutumu; federal devlete yönelik de yorumlanabilir. Çok

uzun zamandır devam eden görüşmeler ve Annan Planı döneminde ortaya konan tavır, federasyon tezinin her iki taraf için de artık sonlandığı algısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla iki devletli çözümü savunan kimseler, federasyon tezinde ısrar etmenin amaçsız görüşmelerden öteye gitmeyeceğini düşünmektedir.

BM Güvenlik Konseyi kararlarında Kıbrıs'ta varılacak çözümün hangi parametreler üzerine şekilleneceği açıkça belirtilir. İlgili kararlara göre siyasi eşitlik ilkesi, oluşturulacak federal devletin mihenk taşlarından biri olarak görülür. Siyasi eşitlik ilkesiyle, her iki toplumun eşit sayıda temsiliyeti de düşünülmemelidir. Bu ilke; niceliksel bir yaklaşımdan öte kararlara etkin ve fiili katılımın sağlanmasını öngörür (Lijphart: 25-31). Kıbrıslı Türk ve Rumlardan oluşacak federal devletin merkezi yapılanmasının siyasi eşitlik prensibine göre şekillenmesi gerekir. Fakat burada her iki toplumun nüfus olarak birbirinden farklı olması sorunlar yaratmaktadır. Özellikle Kıbrıslı Rumlar, Türklerden sayıca fazla olmaları sebebiyle, siyasi eşitlik ilkesini azınlığın çoğunluk üzerinde tahakkümü olarak değerlendirerek karşı çıkmaktadırlar (Siber, 2021: 159-160). Farklı bir ifadeyle, Rumların nüfus olarak kendilerinden az olan Türklerle merkezi yönetimi paylaşmak istemediklerini söyleyebiliriz (Yazıcıoğlu, 2018). Benzeri yaklaşım dönüşümlü başkanlık konusunda da görülür. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda başkanın Kıbrıslı Rum, başkan yardımcısının ise Kıbrıslı Türk olacağı ifade edilmektedir⁶. Anayasa, Kıbrıslı Türklerin hiçbir zaman Cumhuriyet'e başkanlık edemeyeceğini düzenler. Uzun yıllar yürütülen görüşmeler göstermiştir ki, oluşturulacak yeni ortaklığın benimsenebilmesi ve sürdürülebilir olması için her iki toplumun eşit haklara sahip olması gerekir. Dolayısıyla, federal devlette Kıbrıslı Türklerin de belirli dönem başkan olabilmesine imkan veren dönüşümlü başkanlık önerisi ortaya atılmıştır. Ne var ki, Kıbrıslı Rumlar bu öneriye şiddetle karşı çıkmaktadır. Siyasi eşitlik temelinde yatan argümanların dönüşümlü başkanlık için de geçerli olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda Kıbrıslı Türkleri federal devletin eşit ortağı olarak görmeyen bir anlayışa karşı federasyon tezinden uzaklaşmak rasyonel bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

İki devletli çözüm önerisi; özü itibarıyla iki ayrı devletin ortaklığına dayanan bir modeldir. Federasyon tezinden farklı olarak bu model; Kıbrıs adasının kuzey ve güneyinde varlığını sürdüreceği iki ayrı devlet olmasını öngörür. Her iki devlet esas itibarıyla kendi iç işlerinde bağımsız olurken, oluşturul-

6 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, "Madde 1-Kıbrıs Devleti, bu Anayasa gereğince, Cumbur Başkanı Kıbrıs Elen Cemaati tarafından seçilen bir Elen ve Cumbur Başkan Muavini Kıbrıs Türk Cemaati tarafından seçilen bir Türk olan, başkanlık rejimine sahip bağımsız ve egemen bir Cumhuriyettir" şeklinde düzenlenmiştir.

lacak özgün bir çatı altında belirli konularda ortaklık kuracağı söylenebilir. Bu öneriyle beraber, adanın kuzeyinde hali hazırda var olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuk kapsamında meşruiyet kazanacağı var sayılır. Zira, iki devletli çözümün kuzey ayağındaki devletin KKTC olması hedeflenir. BM Güvenlik Konseyi kararları göz önüne alındığında, KKTC'nin uluslararası hukuk bağlamında bir özne olarak nitelendirilmesi mümkün görülmemektedir. Oysa iki devletli formül ile KKTC'nin meşru bir zemine kavuşacağı düşünülür. Dolayısıyla, iki devletli çözüm önerisi aynı zamanda KKTC'nin devamını sağlayan bir formül olarak da kabul edilmektedir.

3.3. Konfederal Devlete Dayalı Çözüm Önerisiyle İlgili Gelişmeler ve Uygulanabilirliği

2020 yılında gerçekleşen KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Ersin Tatar'ın kazanmasıyla beraber iki devletli çözüm önerisi Kıbrıs sorunun önemli bir parçası haline gelmiştir. Önceleri sadece siyasi bir argüman veya propaganda aracı olan formül, ilk defa 2021 yılında Cenevre'de gerçekleştirilen gayri resmi Kıbrıs Konferansı'nda somut bir öneri olarak masaya konmuştur. Tatar, iki devletli çözüme ilişkin altı maddelik önerisini Cenevre'de BM Genel Sekreteri Antonio Guterres ve Rum lider Anastasiades'e iletmiştir. İlgili öneriler; esas itibarıyla uzun yıllardır devam eden ve netice alınamayan federasyon tezinin başarısızlığı üzerine temellendirilmiştir. Türk tezine göre, ideal çözüme; ancak eşit egemenliğe sahip iki devletle ulaşılabileceği ifade edilir⁷. Altı maddelik öneriler arasında, iki devletli çözümün bir parçası olacak “oluşturucu devletlerin” özellikleri de açık bir şekilde belirtilir. Buna göre; konfederal yapının bir parçası olacak devletlerin “*eşit uluslararası statü ve eşit egemenliğe*” sahip olması gerekir. Ayrıca bu ilke, yeni başlayacak müzakerelerin bir tür ön koşulu olarak da nitelendirilmiştir. Farklı bir ifadeyle, toplum liderleri arasında müzakere sürecinin tekrardan başlayabilmesi için, her iki lider tarafından iki devletin eşit uluslararası statüsü ve eşit egemenlik ilkesi kabul edilmiş olması gerekmektedir.

7 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar tarafından Cenevre'de taraflara sunulan altı maddelik öneriler: “*1-Genel Sekreterin inisiyatif alıp yeni bir Güvenlik Konseyi kararı çıkarılmasıyla birlikte iki tarafın eşit uluslararası statüsü ve eşit egemenliği garanti altına alınacak. Alınacak bu yeni karar; iki devletin iş birliğine dayalı bir ortaklık kurmasının yolunu açacak. 2- Bahse konu kararla birlikte sağlanacak eşit uluslararası statü ve eşit egemenliği sonrası, iki taraf, sonuç odaklı, zaman limitli BM nezdinde bir müzakere sürecini başlayacak. Bu müzakereler iki tarafın anlaşacağı bir iş birliği anlaşmasını hedefleyecek. 3- İki devlet arasındaki bu müzakereler AB konuları, mülkiyet, güvenlik ve sınır düzenlemeleri gibi konuları ele alıp, ilişkileri düzenleyecek. 4-Müzakereler; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından desteklenecek, eğer ihtiyaç duyulursa, AB de gözlemci olarak katılabilecek. 5- Eşer iki devlet herhangi bir kontekste bir anlaşmaya varursa, iki devlet bir birlerini eş zamanlı tanıyacak, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bunu destekleyecek. 6-Ulaşılabilecek olan herhangi bir anlaşma eş zamanlı şekilde referandumla gidecek.*”

Cenevre'de gündeme gelen altı maddelik öneriler, iki devletli çözüm konusunda atılan önemli bir adım olarak kabul edilir. Ayrıca bu öneriler; Kıbrıs sorunuyla ilgili uzunca bir süreden sonra ilk kez farklı bir modelin konuşulmasını ve tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Ne var ki, Kıbrıslı Rum lider Anastasiades'in altı maddelik öneriler hakkında yaptığı açıklamalar ise, iki devletli çözümün de yakın gelecekte mümkün olmayacağını açık bir şekilde gösterir (Havadis Gazetesi, 2021). Rum tarafının tutumu yanında, BM yetkililerinin açıklamaları ve Güvenlik Konseyi'nin federal devletle ilgili kararlarından da benzeri bir çıkarsama yapmak mümkündür (Gazeteduvar, 2021). Dolayısıyla iki devletli çözümün müzakere edilebilmesi için henüz uluslararası konjonktürün de uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Sonuç

Federal devlet tezi uzun yıllardır müzakere edilen; ancak netice elde edilemeyen bir formüldür. Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan başarısızlık açık bir şekilde görülebilmektedir. Bir başka anlatımla, baştan itibaren federasyon tezine olumlu yaklaşmayan tarafların, bu hususta bir barış hikayesi yazmasını bekelemek rasyonaliteden uzaktır. Dolayısıyla, federasyon tezi dışında farklı önerilerin konuşulması kaçınılmaz bir gerçektir. Uzun yıllardır devam eden federal devlet çıkmazı; ancak yeni fikir veya düşüncelerle aşılabılır. Tam da bu hususta, tüm paydaşlara önemli sorumluluk düşer. Öncelikli olarak, adada ortak bir geleceği paylaşacak olan Kıbrıslı Türk ve Rum toplumlarının gerekli çözüm iradesini ortaya koymaları gerekir. Her iki toplumun ortaya koyacağı irade, aynı zamanda liderleri de cesaretlendirecektir. Öte yandan, Kıbrıs sorunu çok uluslu bir mesele olması sebebiyle, konuyla ilgili diğer paydaşların da gerekli insiyatifi alması ve çözüm sürecine destek vermesi gerekir.

İki eşit egemen devletin ortaklığına dayanan konfederal devlet formülünün ise "gerçekçi" çözüm çalışmalarından henüz uzak olduğunu söylemeliyiz. Burada özellikle iki faktöre dikkat çekmek gerekir. Öncelikli olarak sorunun taraflarından biri olan Kıbrıslı Rumların, konfederal çözüm konusundaki katı tutumu göz ardı edilmemelidir. Tarih boyunca merkezîyetçi bir çözüm formülünü savunmuş ve yönetimi mümkün olduğunca Kıbrıslı Türklerle paylaşmak istemeyen Rumların, iki ayrı devletin egemenliğine dayanan bir öneriyi kabul etmesi pek olası gözükmemektedir. Öte yandan, yakın gelecekte konfederal çözümle ilgili uluslararası kamuoyunda bir desteğin oluşacağı yönünde izlenimler de mevcut değildir. Farklı bir anlatımla, Kıbrıs sorunuyla ilgili devletlerin BM Güvenlik Konseyi kararları dışında bir öneriyle ilgilenmeleri gerçekçi bir yaklaşım değildir. Ne var ki uluslararası

ilişkiler veya dengeler kısa sürede değişkenlik gösterebilse de, şu an için konfederal çözüm için bu ihtimalin çok düşük olduğunu ifade etmeliyiz.

Rusya ve Ukrayna arasındaki kriz yeni bir dünya düzeninin habercisi niteliğindedir. Kısa bir süre içerisinde birçok alanda bu krizin sonuçları hissedilmeye başlanacaktır. Kanımızca, Rusya ve Ukrayna krizinin Kıbrıs sorununa da yansımaları olacaktır. Özellikle enerji bağlamında Kıbrıs adasında hareketli bir dönemin yaşanacağını düşünmekteyiz. Doğu Akdeniz havzasında yer alan enerji yatakları, Avrupalı devletlerin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma hususunda önemli bir alternatif konumundadır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'deki zenginliğin adadaki çözümün anahtarı olabileceğini söyleyebiliriz. Doğu Akdeniz'deki yer altı kaynaklarının tüm paydaşlar açısından erişilebilir veya ulaşılabılır olabilmesi için, Kıbrıs sorunun çözüme kavuşması gerekir. Aksi takdirde yapılacak tek veya çok taraflı girişimler, mutlaka gerilim veya tehdit politikalarıyla yüzleşecektir. Bu hususta, hem Doğu Akdeniz'in bir barış havzasına dönüştürülmesi hem de yer altı zenginliklerinin değerlendirilebilmesi için, Kıbrıs'ta bir kez daha federal çözüm çalışmalarının hız kazanacağı ve özellikle uluslararası aktörler tarafından gerekli iradenin ortaya konması için girişimlerin başlatılacağı düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Akgün, S. (2018). "Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri ve Analizi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, C. 5, S. 11, Erişim Tarihi: 10.01.2022.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/41390/500157>
- Akipek, İ. (1966). Devletler Hukuku, 3. bası, Ankara: Başnur Matbaası.
- Akmaral, K. (2004). Akritas Planı ve Kıbrıs, Bilge karınca Yayınları.
- Albayrak, M. "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi*, Erişim Tarihi: 22.01.2022.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1149883>,
- Aybay, R. (2017). Genel Kamu Hukuku, Devlet (18-20 Yüzyıl), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Background on The Cyprus Problem, Directorate General of Press and Information, Ünal Ofset Matbaacılık, Ankara, 1991.
- Birand, M., A. (1979). Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Pazarlıklar, 2. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Buruk, H., Atay, D., A. (2021). "KKTC 2020 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Adayların Kullandıkları Mesaj Stratejileri Üzerine Bir İnceleme", *Yakın Doğu Üniversitesi Uluslararası Sanat, Kültür ve İletişim Dergisi*, Vol. 3, S. 1, Erişim Tarihi: 22.01.2022.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1742812>

Dinçer, M. (2019). "Kıbrıslı Rumlar ve Annan Planı", *Kıbrıs Araştırmaları ve İnceleme Dergisi (KAİD)*, C. III, S. 5, Erişim Tarihi: 23.01.2022.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/917922>

Efegil, E. (2003). BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişi K. Annan Planı'nın Analizi, Gündoğan Yayınları.

Elazar, D., J. (1991). Exploring Federalism, University of Alabama Press.

Erhürman, T. (2012). "BM Güvenlik Konseyi Kararları ve B Planı", Gaile Dergisi, YeniDüzen Yayınları.

Galali, B. (2015). Federalizm ile Konfederalizm Arasında: Irak ve Lübnan Siyasi Sistemleri, T.C. Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erişim Tarihi: 23.01.2022. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/80181/yokAcikBilim_10075876.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Gözler, K. (2012). Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı, Gözden Geçirilmiş 3. bası, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Gözler, K. (2012). Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Güven S. "Megali İdea, Enosis ve Oniki Ada" Erişim Tarihi: 22.01.2022.

https://www.academia.edu/12544495/Megali_%C4%B0dea_Enosis_ve_Oniki_Ada,

Kalelioğlu, O. (2008). "Türk-Yunan İlişkileri Ve Megali İdea", *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 41, Erişim Tarihi: 22.01.2022.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20565>

Kızılyürek, N. (2008). Tarih, Siyaset, Kıbrıs, YeniDüzen Kitapları.

Kızılyürek, N., Erhürman, T. (2009). Kıbrıs'ta Federalizm Öznesini Arayan Siyaset, Işık Kitabevi.

King, P. (1982). Federalism and Federation, John Hopkins University Press.

Lijphart, A. (1986). Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu Ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, Çev. Ergun Özbudun, Ersin Onulduran, Ankara: Yetkin Yayınları.

Muratoğlu, T. (2014). "Almanya Federal Cumhuriyeti'nde Devlet Yapılanması", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, S. 2, Erişim Tarihi: 23.01.2022.

https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/18_2_9.pdf

Necatigil, Z. (1986). Son 25 Yılda Kıbrıs ve Birleşmiş Milletler, Ankara: BM Örgütünün 40. Yıl Dönümü- 24 Ekim 1985.

Özçelik, S. (1982). Esas Teşkilat Hukuk Dersleri, C.1, Umumi Esaslar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

- Özersay, K. (2009). Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Siber, S. (2021). “Kıbrıs Sorunu ve Yeni Fikirler”, *Türk İngiliz İlişkileri Dergisi*, Vol. 2, S. 2, Erişim Tarihi: 23.01.2022.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1829181> 23 Ocak 2022
- Stelya, N. (2013). İstenmeyen Bebek Kıbrıs Cumhuriyeti-Kıbrıs Sorununu Yeniden Okumak: Kıbrıslı Türk Basını, EOKA ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1955-1959), Khora Yayınları.
- Stephen, M. (1997). The Cyprus Question, The British Northern Cyprus Published by Parliamentary Group, London.
- Tamçelik, S. (2013). “BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la İlgili Aldığı Bazı Kararların Özellikleri Ve Analitik Değerlendirilmesi (1964-1992)”, *Turkish Studies*, V. 8, S. 12, Erişim Tarihi: 10.01.2022.
https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17154
- Teziç, E. (2009). Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Gözden Geçirilmiş 13. Bası, İstanbul: Beta Yayınları.
- Uygun, O. (2015). Devlet Teorisi, 2. Baskı, İstanbul: XII Levha Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Y. (2018). “Kıbrıs'ta Artık ‘İki Devletli’ Modeli mi Konuşulmalı?”, (amerikaninsesi.com), Erişim Tarihi: 20.01.2022.
<https://www.amerikaninsesi.com/a/kibrista-artik-iki-devletli-modeli-mi-konusmali/4675458.html>

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları

- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (1983). “Political and Security Questions, Section I, Chapter 8: Mediterranean, *United Nation Yearbook*, Erişim Tarihi: 22.01.2022.
<https://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?bookpage=254&volume=1983>
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (1984). “Resolution 550 (1984)”, *United Nation Yearbook*, Erişim Tarihi: 11.01.2022.
<https://digitallibrary.un.org/record/67600>,
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (1990). “Resolution 649 (1990)”, *United Nation Yearbook*, Erişim Tarihi: 10.01.2022.
<https://digitallibrary.un.org/record/87038>
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (1991). “Resolution 716 (1991)”, *United Nation Yearbook*, Erişim Tarihi: 10.01.2022.
<https://digitallibrary.un.org/record/128234>

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (1992). "Resolution 750 (1992)", United Nation Yearbook, Erişim Tarihi: 10.01.2022.

<https://digitallibrary.un.org/record/141154>

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres Tarafından Hazırlanan Raporlar

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından hazırlanan ve 2016-2017 yıllarında gerçekleştirilen görüşmelerde hangi aşamaya kadar ilerlendiği ve tüm tarafların pozisyonlarını ifade eden detaylı rapor için bkz. *Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus*, S./2017/814, Erişim Tarihi: 22.01.2022. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2017_814.pdf

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından 30 Haziran 2017 tarihinde hazırlanan altı maddelik çerçeve metin, Erişim Tarihi: 22.01.2022.

<https://www.yeniduzen.com/30-haziran-2017-guterres-cercevesi-121307h.htm>,

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in 25 Kasım 2019 tarihli Berlin Zirvesiyle ilgili açıklamaları, Erişim Tarihi: 22.01.2022.

<https://www.yeniduzen.com/guterres-kararliliklerini-yeniden-teyit-ettiler-121267h.htm>

Diğer Kaynaklar

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Erişim Tarihi: 24.01.2022. <http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/anayasa/1960.doc>

12 Şubat 1977 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Rauf Raif Denktaş ve Kıbrıslı Rum lider Makarios arasında imzalanan Doruk Antlaşması, Erişim Tarihi: 22.01.2022.

<https://www.yeniduzen.com/77-79-doruk-anlasmalari-134406h.htm>

19 Mayıs 1979 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Rauf Raif Denktaş ve Kıbrıslı Rum lider Spiros Kyprianou arasında imzalanan İkinci Doruk Antlaşması, Erişim Tarihi: 22.01.2022. <https://www.yeniduzen.com/77-79-doruk-anlasmalari-134406h.htm>

8 Temmuz 2006 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Mehmet Ali Talat ve Kıbrıslı Rum lider Tasos Papadopoulos arasında imzalanan belge, Erişim Tarihi: 20.01.2022.

<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/kibris-muzakereleri/2008-muzakere-sureci/>

23 Mayıs 2008 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Mehmet Ali Talat ve Kıbrıslı Rum lider Dimitris Hristofyas arasında imzalanan belge,

- Erişim Tarihi: 20.01.2022. <http://www.havadiskibris.com/talat-hristofyas-yakinlasmasi-ve-yeni-yol-haritasi/>
- 1 Temmuz 2008 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Mehmet Ali Talat ve Kıbrıslı Rum lider Dimitris Hristofyas tarafından yapılan açıklama, Erişim Tarihi: 20.01.2022.
<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/kibris-muzakereleri/2008-muzakere-sureci/>
- 11 Şubat 2014 tarihinde Kıbrıslı Türk lider Derviş Eroğlu ve Kıbrıslı Rum lider Nicos Anastasiades tarafından yapılan açıklama, Erişim Tarihi: 20.01.2022. <http://www.yeniduzen.com/Haberler/haberler/ortak-aciklama-resmi-turkce-ceviri/35102>
- 20 Kasım 2016 tarihinde İsviçre'nin Cenevre şehrinin Chardonne kasabasında gerçekleştirilen Mont Pelerin zirvesi hakkında, Erişim Tarihi: 20.01.2022. <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/mont-pelerin-gorusmeleri-1150de-baslayacak-h5747.html>
- 28 Haziran-7 Temmuz 2017 tarihinde İsviçre'de gerçekleştirilen Crans Montana zirvesi hakkında, Erişim Tarihi: 20.01.2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56835583>
- 27-29 Nisan 2021 tarihinde Cenevre'deki toplantıda KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar tarafından ortaya konan altı maddelik öneriler, Erişim Tarihi: 22.01.2022. https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n375916-iste-6-maddelik-kibris-turk-onerisi,
- Kıbrıslı Rum lider Nikos Anastasiades'in Kıbrıslı Türk lider Ersin Tatar tarafından ortaya konan altı maddelik önerilerle ilgili görüşleri, Erişim Tarihi: 24.01.2022. <https://haberkibris.com/anastasiadis-tatarin-metnine-cevap-verecegiz--2213-2021-04-28.html>
- Birleşmiş Milletler yetkililerinin iki devletli çözüm önerisiyle ilgili görüşleri, Erişim Tarihi: 24.01.2022. <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiyenin-kibrista-iki-devletli-cozum-baskisina-uluslararası-aktörlerden-veto-haber-1520784>